

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NILS WAHL
esitatud 15. novembril 2018¹

Kohtuasi C-118/17

Zsuzsanna Dunai
versus
ERSTE Bank Hungary Zrt.

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Budai Központi Kerületi Bíróság (Buda esimese astme kohus, Ungari))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Välisvaluuta põhised laenulepingud – Tühiseks tunnistatud ebaõiglased tingimused – Siseriiklikud õigusnormid, mis kõrvaldavad tühisuse, muutes vastava lepingutingimuse sisu – Selliste lepingute kehtivuse säilitamine ülejäänud osas – Asjaomase liikmesriigi kõrgeima kohtu võimalus võtta vastu kohtupraktika ühtlustamisele suunatud kohtuotsuseid

Sissejuhatus

1. Käesolev kohtuasi kuulub mitme peamiselt Ungari kohtute poolt esitatud eelotsusetaotluse hulka, mis puudutavad direktiivi 93/13/EMÜ² sätete tõlgendamist vaidlustes välisvaluutapõhistes laenulepingutes sisalduvate tingimuste kehtivuse üle.
2. Kohtuasja aluseks on eelkõige riigisisese õigusakti vastuvõtmine, millega tunnistati tühiseks need lepingutingimused, mis võimaldasid krediitiasutusel kindlaks määrata, et vastava valuuta osas kehtib tema enda valuuta ostu- ja müügikurs (niinimetatud „kursivahe“ või „spread“). Selle seadusega sätestati samuti, et kuigi pool võib paluda kohtult selliste tingimuste kohaldamise välistamist, ei või ta siiski nõuda välisvaluutapõhise laenulepingu kui terviku tühisuse tuvastamist.
3. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb selle viimase keelu kehtivuses. See kohus tõstatab küsimuse, kas tal on võimalik eelkõige direktiiviga 93/13 antud kaitse tagamiseks tunnistada laenuleping, mida ta peab hindama sundtäitmise menetluse raames, kehtetuks tervikuna, kuivõrd tema hinnangul teeniks selline võimalus tarbija majanduslikke huve.
4. Käesoleva eelotsusetaotlusega palutakse Euroopa Kohut seega varasemate Euroopa Kohtus arutuse all olnud kohtuasjade jätkuna³ esitada veel kord teatud täpsustused kohtu sekkumisõiguse ulatuse kohta direktiivi 93/13 alusel välisvaluutal põhinevate laenulepingute eripärasest kontekstist.

¹ Algeel: prantsuse.

² Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (ELT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiiviga 2011/83/EL (ETL 2011, L 304, lk 64) (edaspidi „direktiiv 93/13“).

³ Jutt käib eelkõige kohtuasjadest, mis olid aluseks 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsusele Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282); 20. septembri 2017. aasta kohtuotsusele Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:703); 31. mai 2018. aasta kohtuotsusele Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367) ja viimasena 20. septembri 2018. aasta kohtuotsusele OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750).

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

5. Direktiivi 93/13 artikli 1 lõikes 2 on sätestatud, et „[l]epingutingimused, mis põhinevad kohustuslikel põhikirjasätetel või õigusnormidel [...], ei kuulu [selle] direktiivi reguleerimisalasse“.

6. Selle direktiivi artikli 6 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on [...] oma siseriiklike õigusaktide alusel tarbijaga sõlminud, ei ole [siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta.“ [parandatud tõlge]

7. Direktiivi 93/13 artikli 7 lõike 1 kohaselt:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

Ungari õigus

Ungari põhiseadus

8. Ungari põhiseaduse (Alaptörvény) artikli 25 lõige 3 näeb ette, et „Kúria [Ungari kõrgeim kohus] tagab [...], et kohtute õiguse rakendamise praktika on ühtne ja teeb kohtute jaoks kohustuslikke kohtupraktika ühtlustamise kohtulahendeid“.

Krediidiasutuste seadus

9. 1996. aasta CXII seadus krediidiasutuste kohta (hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény, edaspidi „Hpt seadus“) § 213 lõikes 1 on sätestatud:

„Tühine on selline tarbijaleping või eluasemelaenuleping, mis ei sisalda

[...]

c) lepinguga seotud kõiki tasusid, sealhulgas intresse, teenustasusid ja nende aastast, protsentides väljendatud suurust,

[...]“

Seadus DH 1

10. 2014. aasta seaduse nr XXXVIII, millega nähakse ette teatavad muudatused seoses Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) kohtulahendiga krediitiasutuste tarbijalaenulepinguid käsitleva kohtupraktika ühtlustamise kohta (Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény; edaspidi „seadus DH 1“), § 1 lõikes 1 on sätestatud:

„Käesolevat seadust kohaldatakse tarbijatega sõlmitud laenulepingutele, mis on sõlmitud 1. maist 2004 kuni käesoleva seaduse jõustumiseni. Käesoleva seaduse kohaldamisel on mõiste „tarbijaga sõlmitud laenuleping“ kohaldamisalas mis tahes välisvaluutal põhinev (välisvaluutaga seotud või selles nomineeritud ja Ungari forintites tagasi makstud) või Ungari forintitel põhinev krediidi- või laenuleping või mis tahes kapitalirendileping, mille on sõlminud finantseerimisasutus ja tarbija, kui see hõlmab tüüptingimusi või mis tahes lepingutingimust, milles ei ole eraldi kokku lepitud, sisaldades § 3 lõikes 1 või § 4 lõikes 1 ette nähtud tingimust.“

11. Seaduse DH 1 § 3 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Tarbijatega sõlmitud krediitilepingutes on tühised lepingutingimused – välja arvatud eraldi kokku lepitud lepingutingimused –, mille kohaselt finantseerimisasutus otsustab, et laenu või liisingu esemeks oleva eseme ostmiseks antud laenusumma väljamaksmisele kohaldatakse ostukurssi, samas kui laenu tagasimaksmisele kohaldatakse müügikurssi või mis tahes sellist vahetuskurssi, mis on laenusumma väljamaksmisele kohaldatavast erinev.“

2. Ilma et see piiraks lõike 3 kohaldamist, kohaldatakse lõikes 1 osutatud tühise lepingutingimuse asemel nii laenu väljamaksmisele kui ka tagasimaksmisele (sh välisvaluutas määratud laenumaksetele ja kõikidele kuludele, tasudele ja komisjonitasudele) [Ungari Keskpanka] ametlikku vastava valuuta vahetuskurssi.“

Seadus DH 2

12. Ungari 2014. aasta seaduse nr XL, mis käsitleb ümberarvestuse eeskirju, mida reguleerivad [seadus DH 1] ja teatavad muud sätted (Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény) (edaspidi „seadus DH 2“), § 37 lõikes 1 on sätestatud:

„Pool võib nõuda käesoleva seaduse reguleerimisalasse kuuluvate lepingutega seoses kohtus lepingu või selle sätte tühisuse (edaspidi „osaline tühisus“) tuvastamist – olenemata tühisuse põhjusest – ainult siis, kui ta nõuab tühisuse õiguslike tagajärgede (lepingu kehtivaks tunnistamise või kuni otsuse tegemiseni jõusolevaks tunnistamise) kindlaksmääramist. Kui pool seda ei tee – ega kasuta selle puuduse kõrvaldamiseks antud võimalust –, loetakse hagi vastuvõetamatuks ja asja ei või sisuliselt arutada. [...]“

Seadus DH 3

13. Ungari 2014. aasta seaduse nr LXXVII, mis reguleerib teatavate tarbijalaenulepingute vääringu muutmise ja intressi arvutamise eeskirjadega seotud küsimusi (az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény) (edaspidi „seadus DH 3“), §-s 10 on sätestatud:

„Välisvaluutas nomineeritud või välisvaluutapõhise hüpoteegiga tagatud tarbijalaenulepingute kreditorist finantsasutus on kohustatud kuni oma [seadusest DH 2] tuleneva ümberarvestuskohustuse täitmise tähtajani konverteerima välisvaluutas nomineeritud või välisvaluutapõhise hüpoteegiga tagatud tarbijalaenulepingu alusel tekkinud või sellest tuleneva kogu võlasumma (sealhulgas välisvaluutas arvestatud intress, tasud, teenustasud ja kulud) forintites nomineeritud laenuks, mis on kindlaks määratud [seadusest DH 2] tuleneva ümberarvestuse alusel, kohaldades järgmisest kahest variandist:

- a) Ungari Keskpannga kinnitatud asjaomase välisvaluuta ametlik keskmine vahetuskurss ajavahemikul 16. juuni 2014 – 7. november 2014, või
- b) Ungari Keskpannga kinnitatud 7. novembri 2014. aasta ametlik vahetuskurss,

seada, mis konverteerimise päeval on tarbija jaoks kõige soodsam (edaspidi „forintitesse konverteerimine“).

14. Selle seaduse § 15/A näeb ette:

„1. Tarbijalaenulepingu tühisuse (osalise tühisuse) tuvastamiseks või tühisuse õiguslike tagajärgede kohaldamiseks alustatud ja pooleliolevates kohtumenetlustes tuleb käesoleva seaduse forintitesse konverteerimist reguleerivaid eeskirju kohaldada ka tarbijale välisvaluutas või välisvaluutapõhistest tarbijalaenulepingutest tulenevatele võlasummadele, mis on arvutatud [seaduse DH 2] ümberarvestuse eeskirjade alusel.

2. Ümberarvestuse kuupäeva seisuga forintites arvestatud võlasummat vähendatakse tarbija poolt kuni kohtuotsuse tegemiseni tasutud osamaksete võrra.

3. Kui tarbijalaenuleping tunnistatakse kehtivaks, tuleb [seaduse DH 2] alusel tehtud ümberarvestusest tulenevad lepingulised õigused ja kohustused kindlaks määrata käesoleva seaduse sätete alusel.“

Põhikohtuasi, eelotsuse küsimused ja menetlus Euroopa Kohtus

15. Zsuzsanna Dunai sõlmis 24. mail 2007. aastal pangaga välisvaluutal, käesoleval juhul Šveitsi frangil (CHF) põhineva laenulepingu summas 115 573 Šveitsi franki.

16. Sama lepingu kohaselt maksti laenusumma välja rahvuslikus vääringus, käesoleval juhul Ungari forintites (HUF), mis tehingupäeval kehtinud CHF-HUF vahetuskursi ostuhinda rakendades andis väljamakstava summa suuruseks 14 734 000 Ungari forintit. Ka tagasimaksed pidi teostatama Ungari forintites, sedapuhku vahetuskursi müügihinna alusel. Lisaks kandis Z. Dunai ka valuutariski, see tähendab vastavate vääringute vahetuskursi kõikumisest tulenevat riski, mis käesoleval juhul seisnes Ungari forinti olulises odavnemises Šveitsi frangi suhtes.

17. Põhikohtuasja pooled sõlmisid lepingu notariaalselt tõestatud vormis, mistõttu võis võlgniku poolt oma kohustuste täitmata jätmisel sellest tuleneva nõude pöörata täitmisele ilma menetluseta Ungari kohtus.

18. 12. aprillil 2016 tegi notar panga taotlusel täitmise märke kohustuse täitmisele pööramise kohta.

19. 5. oktoobril 2016 esitas Z. Dunai eelotsuse taotluse esitanud kohtule sundtäitmise vastuväite, leides, et tegemist on tühise lepinguga, kuivõrd selles ei täpsustata, tema arvates seaduse Hpt § 213 lõike 1 punkti c nõuet eirates, laenu andmisel ja tagasimaksmisel kohaldatava kursi vahet.

20. Pank vaidles vastuväitele vastu.

21. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et 2014. aastal võttis Ungari seadusandja vastu mitmeid käesolevas asjas kohaldatavaid seadusi, millega sooviti rakendada üht Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) kohtulahendit, mille viimane seoses välisvaluutal põhinevate laenudega tsiviilõiguse kohtupraktika ühtlustamiseks pärast Euroopa Kohtu 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsust Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) tegi. Selles kohtuotsuses oli Kúria (Ungari kõrgeim kohus) nimelt hinnanud ebaõiglaseks tingimuse, nagu see sisaldus laenulepingus põhikohtuasjas, mille kohaselt kohaldatakse laenu väljamaksmisele ostukurssi ja laenu tagastamisel müügikurssi.

22. Nimetatud seadustega nähti ette sellise lepingutingimuse tühisus, mille kohaselt võis pank kindlaks määrata, et kohaldatakse tema enda valuuta ostu- ja müügikurssi, asendades selle Ungari Keskpanga poolt fikseeritud vastava vääringu ametliku vahetuskursiga. Selle seadusandja sekkumisega kaotati lahknevus erinevate kasutatavate vahetuskursside vahel.

23. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et seadusandja sekkumise tagajärjel ei saa asja menetlev kohus tuvastada valuutapõhise laenulepingu tühisust, kuna muudatusega kõrvaldati tühisuse aluseks olev asjaolu, mis muudab lepingu kehtivaks, ja tarbija on jätkuvalt kohustatud kandma kursimuutustest tulenevaid riske. Arvestades, et sellest kohustusest vabanemiseks tarbija panga vastu nõude esitaski, oleks kohtu poolt lepingu kehtivuse tunnustamine vastuolus tarbija majanduslike huvidega.

24. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on ilmne, et Ungari seadusandja muutis 2014. aastal rida seadusi vastu võttes laenulepingu sisu nimelt selliselt, et mõjutada kohtuid tegema menetletavates kohtuasjades otsuseid pankade kasuks. See kohus kahtleb, kas selline olukord on kooskõlas Euroopa Kohtu poolt direktiivi 93/13 artikli 6 lõikele 1 antud tõlgendusega.

25. Lisaks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) tsiviilõigusliku kohtupraktika ühtlustamiseks tehtud kohtulahendid, eelkõige 16. detsembri 2013. aasta otsus nr 6/2013 PJE, keelavad kohtul tuvastada menetluse esemeks oleva laenulepingu tühisust. See kohus märgib, et nende otsuste tegemise käigus ei ole tagatud ei seadusliku kohtukoosseisu ega õiglase menetluse nõuded. Kuigi kohtupraktika ühtlustamise menetlus ise ei ole võistlev, tehakse selles kohustuslikke kohtulahendeid kohtute jaoks, kes teevad otsuseid võistlevas kohtumenetluses.

26. Eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb sellega seoses viite Veneetsia komisjoni 90. plenaaristungil (Veneetsia, 16.–17. märts 2012) vastu võetud arvamusele „Arvamus, mis puudutab 2011. aasta seadust CLXII kohtunike staatuse ja tasustamise kohta ja 2011. aasta seadust CLXI kohtute korralduse ja halduse kohta Ungaris“ punktidele 69–75, mille kohaselt on sellised Ungaris niinimetatud ühtlustamise menetluse käigus tehtud kohtuotsused põhiõiguste seisukohast küsitavad.

27. Sellistel asjaoludel otsustas Budai Központi Kerületi Bíróság (Buda esimese astme kohus, Ungari) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised küsimused:

„1. Kas [30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) resolutsiooni] punkti 3 tuleb mõista selliselt, et liikmesriigi kohus võib kõrvaldada tühise tingimuse tarbijalepingus ka siis, kui lepingu kehtimajätmine on vastuolus tarbija majanduslike huvidega?

2. Kas Euroopa Liidule tarbijate kaitse kõrge taseme tagamiseks delegeeritud pädevusega ning Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõtetega, nagu võrdsus seaduse ees, diskrimineerimiskeeld, õigus tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele, on kooskõlas, kui liikmesriigi parlament muudab seadusega ühte liiki tsiviilõiguslikke tarbijalepinguid?

Kas jaatava vastuse korral eelmisele küsimusele on [liidule] tarbijate kaitse kõrge taseme tagamiseks delegeeritud pädevusega ning Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõtetega, nagu võrdsus seaduse ees, diskrimineerimiskeeld, õigus tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele, kooskõlas see, kui liikmesriigi parlament seadusega muudab tarbijate kaitse eesmärgil valuutapõhiste laenulepingute erinevaid tingimusi, tekitades sellega samas sellise tarbijakaitse õigustatud huvidega vastuolus oleva õigusliku tagajärje, et muudatuste tõttu jääb laenuleping jõusse ja tarbija on jätkuvalt kohustatud taluma vahetuskursi kõikumistest tulenevaid riske?

3. Kas selles osas, mis puudutab tarbijalepingu sisu, on [liidule] tarbijate kaitse kõrge taseme tagamiseks delegeeritud pädevusega, kõikides tsiviilõiguslikes küsimustes aga ka Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõtetega, nagu õigus tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele, kooskõlas see, kui liikmesriigi kõrgeim kohtuinstants ja selle kohtupraktika ühtlustamise kolleegium juhib niinimetatud „tsiviilõiguslike kohtupraktika ühtlustamise kohtulahenditega“ asja menetleva kohtu praktikat?

Kas jaatava vastuse korral eelmisele küsimusele on [liidule] tarbijate kaitse kõrge taseme tagamiseks delegeeritud pädevusega, kõikides tsiviilõiguslikes küsimustes aga ka Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõtetega, nagu õigus tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele, kooskõlas see, kui liikmesriigi kõrgeim kohtuinstants ja selle kohtupraktika ühtlustamise kolleegium juhib niinimetatud „tsiviilõiguslike kohtupraktika ühtlustamise kohtulahenditega“ asja menetleva kohtu praktikat, kui kohtupraktika ühtlustamise kolleegiumi liikmed ei nimetata läbipaistvalt eelnevalt kindlaks määratud eeskirjade järgi ning kui selle kolleegiumi menetlus ei ole avalik ja kui hiljem ei ole selle menetluse asjaolusid, nagu kasutatud eksperdiarvamused ja õigusteaduslikud materjalid, teave üksikute liikmete hääletamise (nõustumine või eriarvamusele jäämine) kohta, enam võimalik kindlaks teha?“

Analüüs

Sissejuhatavad märkused

28. Kuivõrd käesolev kohtuasi on järg kohtuasjadele⁴, mis on Euroopa Kohtule tuntud seoses direktiivi 93/13 kohaldamise tingimuste tõlgendamisega Ungaris hulgaliselt sõlmitud valuutapõhiste tarbijalaenulepingute eripärasest kontekstis, tundub mulle oleva vajalik esmalt selgitada, millisesse seadusandluse ja kohtupraktika konteksti see asetub.

29. Samuti on vaja sissejuhatuses otsustada küsimus, ega eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole oma küsimustega tegelikult seadnud kahtluse alla selliste lepingutingimuste kehtivust, mis põhinevad seaduste või eeskirjade kohustuslikel sätetel, tingimusi, mis selle direktiivi artikli 1 lõike 2 kohaselt ei kuulu selle reguleerimisalasse, või lepingu põhiobjektiga seotud tingimusi sama direktiivi artikli 4 lõike 2 tähenduses.

⁴ Viitan eelkõige kohtuasjadele, mis olid aluseks 31. mai 2018. aasta kohtuotsusele Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367) ja hiljutisele 20. septembri 2018. aasta kohtuotsusele OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), kus nimelt olid vaidluse all Ungari 2014. aastal vastu võetud seadused.

Asjakohase seadusandluse ja kohtupraktika konteksti tutvustus

30. Olgu meelde tuletatud, et käesoleva eelotsuse taotluse raames asjakohane seadusandlus on vastu võetud 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) järgselt.

31. Minu arvates võib selle kohtuasja põhjal välja tuua kaks olulist järeldust.

32. Esiteks leidis Euroopa Kohus, et määratlus „lepingu põhiobjekt“ ei hõlma vältimatult tingimust, mis sisaldub müüja või teenuste osutaja ning tarbija vahel sõlmitud välisvaluutapõhises laenulepingus ja mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, nagu põhikohtuasjas, ning mida ma kvalifitseeriksin kursivahe tingimuseks. Järelikult võib sellise tingimuse määratleda ebaõiglasena ning seega välistada selle kohaldamise.

33. Teiseks, ja seda vastupidi üldreeglile, mille kohaselt ei peaks kohus sekkuma, et vaidlusalune tingimus muuta või asendada⁵, otsustas Euroopa Kohus, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellisel juhul nagu põhikohtuasjas, kus müüja või teenuste osutaja ning tarbija vahel sõlmitud lepingut ei ole ebaõiglase tingimuse ärajätmise korral võimalik täita, mis tooks tarbijale kaasa eriti kahjuliku tagajärje, ei ole nimetatud sättega vastuolus siseriiklik õigusnorm, mis võimaldab siseriiklikul kohtul ebaõiglase tühise tingimuse kõrvaldada, asendades selle siseriikliku õiguse dispositiivse normiga.

34. Selguse huvides ja selleks, et leida püsiv lahendus tarbijate algatatud arvukate menetluste kontekstis, kehtestas Ungari seadusandja tsiviilõigusliku kohtupraktika ühtlustamiseks tehtud kohtulahendis nr 2/2014 PJE⁶ Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) sõnastatud põhimõtteid aluseks võttes seadused DH 1, DH 2 ja DH 3, tehes sellega muudatusi varem krediidlepingute valdkonnas kehtinud sätetes. Seadusemuudatusega sooviti võtta arvesse paljusid küsimusi, mis Ungari kohtutel oli tekkinud seoses välisvaluutapõhiste laenulepingute tingimuste hindamisega.

35. Kuigi uute seaduste vastuvõtmine ei olnud seega nõutav Euroopa Kohtu praktika kohaselt, võib seda seletada sooviga lihtsustada ja kiirendada selliste vaidluste käsitlemist⁷.

36. Nende seadustega nähti ette välisvaluutapõhistes laenulepingutes sisalduvate tingimuste, mis selle ajani võimaldasid krediidiasutusel kehtestada oma valuuta ostu- ja müügikursi, tühistamine. Lisaks kehtestati nendega, et selline tingimus asendatakse tagasiulatuva jõuga tingimusega, mis näeb ette vastava valuuta ametliku vahetuskursi, mille on kehtestanud Ungari keskpank.

37. Täpsemalt lahendas Ungari seadusandja kursivahe tingimuse rakendamise tekkinud probleeme, tunnistades tühiseks vastavad lepingulised tingimused ja sisustades need seadusandluse kaudu.

38. Neid tingimusi tuleb selgelt eristada tingimustest, millega sellistes lepingutes lepitakse kokku, et laen makstakse tagasi teatud valuutas. Need viimased, millega vältimatult kaasneb valuutarisk, on põhimõtteliselt nende lepingute võtmeelemendiks ning võivad seega olla seotud nende põhiobjektiga.⁸

5 Vt eelkõige 21. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus Unicaja Banco ja Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 71 ja seal viidatud kohtupraktika).

6 Magyar Közlöny 2014/91., lk 10975.

7 Selle kohta vt eelkõige minu ettepanek kohtuasjas Sziber (C-483/16, EU:C:2018:9, punktid 52 ja 53).

8 Vt selle kohta minu ettepanek kohtuasjas Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:85, punktid 60–65). Tuleb märkida, et kohtuotsuses nr 2/2014 PJE otsustas Kúria (Ungari kõrgeim kohus), et „kuna välisvaluutas sõlmitud laenulepingu tingimused, mis toovad kaasa selle, et soodsama intressimäära eest kui riigi oma valuutas sõlmitud laenulepingute puhul jääb valuuta kallinemise risk täielikult tarbija kanda, puudutavad põhimõtteliselt lepingu põhiobjekti, mistõttu ei ole põhimõtteliselt võimalik selle ebaõiglast laadi hinnata. Sellise tingimuse ebaõiglast laadi võib hinnata ja kinnitada üksnes juhul, kui lepingu sõlmimise ajal ei ole sellise tingimuse sisu selge ja arusaadav keskmisele, mõistlikult tähelepanelikule ja informeeritud tarbijale, arvestades lepingu sõnastust ja krediidiasutuse poolt esitatud teavet. Krediidiriskiga seotud tingimus on ebaõiglane ja leping seetõttu tervikuna või osaliselt tühine, kui tarbija võis talle ebapiisava või hilinemisega esitatud teabe tõttu uskuda, et valuutariski ei kanna tema või et ta kannab seda üksnes piiratud ulatuses“.

39. Sama kinnitati kohtuasjas, mis on aluseks 20. septembri 2017. aasta kohtuotsusele Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:703).

40. Selles viimases kohtuotsuses, mille aluseks on Curtea de Apel Oradea (Oradea apellatsioonikohus, Rumeenia) eelotsusetaotlus, märkis Euroopa Kohus ühemõtteliselt, et mõiste „lepingu põhiobjekt“ direktiivi 93/13 artikli 4 lõike 2 tähenduses hõlmab sellist lepingutingimust, nagu on kõne all põhikohtuasjas, mis on lisatud välisvaluutas sõlmitud laenulepingusse, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud ja mille kohaselt tuleb laen tagastada samas välisvaluutas, milles see anti, kui see tingimus määrab kindlaks kõnealust lepingut iseloomustava põhisoorituse. Sellest tulenevalt ei saa kõnealust tingimust käsitada ebaõiglaseks, kui see on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles⁹.

41. Põhikohtuasja juurde tagasi tulles ilmneb, et küsimus Ungari uute seaduste kooskõlast direktiiviga 93/13 on hiljem andnud põhjust uuteks eelotsusetaotlusteks.

42. Eelkõige kohtuasjas, mis on aluseks 31. mai 2018. aasta kohtuotsusele Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367), paluti Euroopa Kohtult selgitust, kas direktiivi 93/13 artikliga 7 on kooskõlas 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) järel vastu võetud Ungari õigusakt, mis näeb ette konkreetsed menetlusnõuded selliste tarbijate õiguskaitsevahenditele, kes on sõlminud välisvaluutapõhised laenulepingud, mis sisaldavad tingimust vahetuskursi erinevuse kohta laenu väljamaksmisel ja selle tagasimaksmisel, ja/või ühepoolse muutmise võimaluse kohta, mis võimaldab laenuandjal ühepoolset tõsta intressi, tasusid ja kulusid.

43. Euroopa Kohus vastas eitavalt, täpsustades, et vaidlusalune õigusnorm ei ole vastuolus direktiivi 93/13 lõikega 7 „eeldusel et niisuguses lepingus sisalduvate tingimuste ebaõiglase laadi tuvastamine võimaldab taastada õigusliku ja faktilise olukorra, milles tarbija nende ebaõiglase tingimuste puudumisel oleks olnud.“¹⁰ Tuleb märkida, et Euroopa Kohus arvestas asjaolu, et Ungari seadusandja soovis seaduste DH 1 ja DH 2 vastu võtmisega saavutada mitte üksnes kursivahe tingimuse ebaõiglase laadi tunnustamist valuutapõhistes laenulepingutes, vaid ka, et riigisisestes kohtutes toimuvat vastavat menetlust lühendatakse ja lihtsustatakse¹¹.

44. Kuigi, nagu tuleneb seaduse DH 1 artikli 3 lõike 1 ja artikli 4 lõike 1 sõnastusest, Ungari seadusandja soovis kvalifitseerida ebaõiglasteks kahte tüüpi tingimusi, mis sisalduvad pea kõigis välisvaluutapõhistes laenulepingutes, mis on sõlmitud tarbija ja müüja või teenuste osutaja vahel üks, mis puudutab vahetuskursi erinevust, ja teine, mis seisneb ühepoolse muutmise võimaluses¹² –, peab liikmesriigi kohus siiski alati kontrollima muude lepingus sisalduvate tingimuste võimalikku ebaõiglast laadi, kaasa arvatud tingimuste osas, mis määratlevad lepingu põhiobjekti, kui ta leiab, et need ei ole koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.

45. Euroopa Kohus kinnitas oma hinnangut Ungari õigusaktide kehtivusele oma hiljutises 20. septembri 2018. aasta kohtuotsuses OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), täpsustades muu hulgas, et direktiivi 93/13 artikli 4 kohaselt peab lepingutingimuste selges ja arusaadavas keeles koostamise laadi hindama viitega lepingu sõlmimise hetkel kõigile seda sõlmimist ümbritsevatele asjaoludele, nagu ka kõigile muudele lepingutingimustele, vaatamata asjaolule, et riigi seadusandja on hiljem teatud lepingutingimused tunnistanud ebaõiglaseks või eeldanud seda ebaõiglast laadi ja need tühistanud¹³.

9 Vt 20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 41).

10 Vt 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 55).

11 Vt 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 45).

12 Vt 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 44).

13 Vt 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 83).

46. Need mitmed kohtulahendid kinnitavad, et kuigi ebaõiglase tingimuse tühisuse tuvastamine on menetlevale kohtule kohustuslik, ei ole kohtul siiski õigust tunnistada kehtetuks välisvaluutapõhist laenulepingut tervikuna. Teisisõnu, menetlev kohus võib asuda seisukohale, et kursivahe tingimus on ebaõiglane, ning seega asendada selle seaduse dispositiivse sättega, kuid ei või samal moel seada kahtluse alla valuutariskiga seotud olulisi lepingutingimusi.

47. Minu arvates just seda järeldust soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtluse alla seada. Tulen selle juurde hiljem tagasi.

Direktiivi 93/13 artikli 1 lõike 2 tähenduses kohustuslike õigusnormide esinemine

48. Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole seda küsimust konkreetselt tõstatanud, tuleks kindlaks teha, kas vaidlusalused õigusnormid, mis peaaugalikult sisalduvad seadustes DH 1, DH 2 ja DH 3, kuuluvad direktiivi 93/13 artikli 1 lõike 2 kohaldamisalasse või tuleks neid sätteid analüüsida pigem kui meetmeid, mida liikmesriigil on õigus võtta vastu selle direktiivi täitmise tagamiseks.

49. Tuleb märkida, et käesolev kohtuasi ja kohtuasi, mis on aluseks 20. septembri 2018. aasta kohtuotsusele OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), on sarnased selles osas, et mõlemad käsitlevad eelnimetatud, seadustes DH 1–DH 3 sisalduvate õigusnormide toimet.

50. Samas kohtuasjas, mis on aluseks 20. septembri 2018. aasta kohtuotsusele OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), tõusetus küsimus, kas valuutariskiga seotud tingimusele, mis oli saanud lepingu lahutamatuks osaks tänu Ungari seadusandja sekkumisele, võiks kohaldada direktiivi 93/13 artikli 1 lõiget 2. Käesolevas kohtuasjas tuleb kindlaks teha, kas direktiiviga 93/13 on kooskõlas, et liikmesriigi seadusega tunnistatakse kehtetuks ja muudetakse ebaõiglase tingimuse sisu eesmärgiga tõkestada laialt levinud ebaausat pangandustava, tunnistamata siiski vastavat laenulepingut tühiseks, mistõttu jääb valuutarisk jätkuvalt tarbija kanda. Seega eksisteerib kahes kohtuasjas esitatud küsimuste vahel ilmne seos.

51. Sarnaselt tõusetub siin küsimus, kas direktiivi 93/13 artikli 1 lõige 2 võiks olla kohaldatav.

52. Laiendades 20. septembri 2018. aasta kohtuotsuse OTP Bank ja OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750) (teisele eelotsuse küsimusele antud vastusest tulenevaid) järeldusi, olen ma arvamusel, et direktiivi 93/13 artikli 1 lõike 2 kohaldamine tuleks siinkohal välistada.

53. Nagu märkis Euroopa Kohus selle otsuse punktis 50, tuleneb vahetuskursi risk siinses asjas kõnealuse laenulepingu enda laadist. Siiski leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et selle vahetuskursi riski säilitamine tuleneb ka vähemalt osaliselt seaduse DH 1 § 3 lõike 2 kohaldamisest koostoimes seaduse DH 3 §-ga 10, kuna nende riigisiseste sätetega on seaduse alusel muudetud kehtivaid lepinguid, asendades selle välisvaluuta vahetuskursi, milles laenuleping on nomineeritud, ametliku vahetuskursiga, mille on kehtestanud Ungari keskpank.

54. Seoses vahetuskursi erinevust puudutava lepingutingimuse asendamisega seaduse DH 1 § 3 lõike 2 alusel ja seaduse DH 3 § 10 alusel sellise lepingutingimusega, mille kohaselt lepingupooltele kohaldatakse vahetuskurssi, mille määratleb Ungari keskpank ja mis kehtib sissenõutavaks muutumise hetkel, leidis Euroopa Kohus, et riigi seadusandja soovis määrata kindlaks teatud tingimused, mis puudutasid seda tüüpi laenulepingutes sisalduvaid kohustusi (vt 20. septembri 2018. aasta kohtuotsus OTP Bank ja OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 62). Sellised lepingutingimused, mis väljendavad kohustuslikke õigusnorme, ei saa seega kuuluda direktiivi 93/13 kohaldamisalasse (vt selle kohtuotsuse punkt 64).

55. Samas ei ole see järeldus kohaldatav muudele lepingutingimustele ja eeskätt mitte vahetuskursi riski puudutavatele tingimustele (sama kohtuotsus, punkt 65). Euroopa Kohtu analüüsi kohaselt ei olnud seaduse DH 1 § 3 lõikest 2 ja seaduse DH 3 §-st 10 tulenevate muudatuste eesmärk lahendada kõiki vahetuskursi riskiga seotud küsimusi.

56. Seega ei kohaldata direktiivi 93/13 artikli 1 lõiget 2 muude sätete suhtes peale niinimetatud kursivahe kokkuleppe.

57. Põhikohtuasja jaoks järeldub sellest, et kuna ei ole võimalik algselt välistada, et küsimus vahetuskursi riski puudutava tingimuse kohaldamisest võib uuesti tõusetuda ja võiks kuuluda direktiivi 93/13 kohaldamisalasse, tuleb vastata eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimustele.

Esimene küsimus

58. Oma esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas kohus võib eelkõige direktiiviga 93/13 ette nähtud tarbijakaitset silmas pidades tuvastada laenulepingu kui terviku tühisuse, kui lepingu kehtimajätmine oleks kohtu hinnangul vastuolus tarbija majanduslike huvidega.

59. See kohus tõstatab küsimuse, millise ulatusega on 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) resolutsiooni punkt 3, mille kohaselt tuleb „direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 [...] tõlgendada nii, et sellisel juhul nagu põhikohtuasjas, kus müüja või teenuste osutaja ning tarbija vahel sõlmitud lepingut ei ole ebaõiglase tingimuse ärajätmise korral võimalik täita, ei ole nimetatud sättega vastuolus siseriiklik õigusnorm, mis võimaldab siseriiklikul kohtul ebaõiglase tühise tingimuse kõrvaldada, asendades selle siseriikliku õiguse dispositiivse normiga“.

60. Tuleb rõhutada, et selles kohtuotsuses viitas Euroopa Kohus oma kohtupraktikale¹⁴, mille kohaselt ei või kohus reeglina, nimelt direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 alusel ebaõiglase lepingutingimuse sisu läbi vaadates seda täiendada. Kohus peab üksnes välistama ebaõiglase tingimuse kohaldamise, et see ei tekitaks tarbijale siduvaid tagajärgi.

61. Leping peab seega jääma püsima põhimõtteliselt ilma täiendavate muudatusteta kui need, mis tulenesid ebaõiglasest tühisest tingimusest, niivõrd, kuivõrd selline püsimine on riigisisese õiguse kohaselt õiguslikult võimalik.

62. Kuid lisaks sellele, et eksisteerib olukordi, kus lepingu säilitamine ei ole õiguslikult võimalik, on olemas tingimused, mille puhul lepingu tühiseks tunnistamisel on direktiivis 93/13 taotletud hoiatava eesmärgi seisukohast negatiivne mõju.

63. Just sellel põhjusel on Euroopa Kohus 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuses Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) sõnastatud reeglit leevendanud. See puudutab lepingut, mille täitmine ilma tühiste tingimusteta – või neid asendanud õigusnormide või -reeglitega – on võimatu.

64. Seega, nagu tuleneb 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) punktist 85, põhineb Euroopa Kohtu seisukoht soovil kaitsta tarbijat lepingu tühisusega kaasnevate negatiivsete tagajärgede eest, võimaldades kohaldada siseriiklikku õigusnormi, mille kohaselt on siseriiklikul kohtul võimalik asendada tarbijalaenulepingu tühised tingimused siseriikliku õiguse dispositiivse normiga.

¹⁴ Vt käesoleva ettepaneku joonealuses märkuses nr 5 viidatud kohtupraktika.

65. Oma lähenemisviisiga soovis Euroopa Kohus juhtida tähelepanu eesmärgile taastada poolte vaheline reaalne lepinguline tasakaal, mis eeldab loomulikult ka tarbija huvide arvestamist, kuid mis ei tohi viia lepingulise tasakaalu rikkumiseni või isegi lepingu tühisuseni¹⁵.

66. 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) tähelepanelikul lugemisel ilmneb selgesti, et põhimõte, mille kohaselt peaks leping üldjuhul jääma püsima – ilma ühegi teise muudatuseta kui see, mis tulenes ebaõiglaste tingimuste tühisusest –, on alati jõus.

67. Sellest põhimõttest lubatud erand, mida selles kohtuotsuses kinnitatakse ja mis võimaldab kohtul kõrvaldada riigisisese õiguse abil tühise tingimuse, asendades selle siseriikliku õiguse dispositiivse sättega, eeldab sama kohtuotsuse järgi teatud tingimuste täitmist. Esiteks peab see asendus võimaldama „leping[ul] hoolimata [ebaõiglase] tingimuse [...] ärajätmisest edasi kehtida“ ja „olla pooltele jätkuvalt siduv“¹⁶. Teiseks, olukorras, kus kohtul on kohustus tunnustada lepingu kui terviku tühisust, tuleb sellise asendamise mõjul vältida, et „tarbijale [võiks see] kaasa tuua eriti kahjulikke tagajärgi, mistõttu võidakse kahjustada lepingu tühistamisest tulenevat hoiatavat mõju“¹⁷.

68. Käesoleval juhul põhineb eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimus eeldusel, et tarbijale oleks majanduslikult soodsam, kui kohus tunnustaks lepingu kui terviku tühisust, mitte ei jäta seda kehtima, olles kõrvaldanud tühised tingimused. Selline lähenemine põhineb 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) punkti 3 kallutatud ja vigasel lugemisel.

69. Nagu Euroopa Kohus selles kohtuotsuses rõhutas, on laenulepingu kui terviku tühisuse tagajärjeks põhimõtteliselt kohustus maksta tagasi seni tasumata laenusumma proportsioonides, mis võivad tarbija finantssuutlikkust ületada, mistõttu on sellel kahjustav mõju pigem tarbijale kui võlausaldajale, kes seetõttu ei kõhkle kasutamast sellist tingimust oma pakutavates lepingutes¹⁸.

70. Seega võib järeldada, et käesoleval juhul püüab eelotsusetaotluse esitanud kohus kasutada 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsust Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) selleks, et õigustada vastupidist tulemust sellele, mida rakendati viidatud kohtuotsuses, nimelt lepingu täielikku tühisust.

71. Lähemal uurimisel näib, et see, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tarbijat kahjustavaks, on asjaolu, et kui kohus säilitab lepingu kehtivuse seaduse dispositiivseid norme kohaldades, siis jääks *valuutakursi kahjumi risk* jätkuvalt tarbija kanda.

72. Selline seisukoht on siiski lihtsustatud ega võta arvesse tarbija majanduslikke huve tervikuna. Valuutakursi riskiga kaasnevaid kahjulikke mõjusid ei saa käsitleda eraldiseisvalt, kuivõrd lepingust kui tervikust lähtuvaid majanduslikke eeliseid ja kahjulikke tagajärgi ei saa hinnata, võtmata arvesse kõiki lepingu sõlmimisega seotud asjaolusid.

15 Vt selle kohta 30. mai 2013. aasta kohtuotsus Jörös (C-397/11, EU:C:2013:340, punkt 46 ja seal viidatud kohtupraktika).

16 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 81).

17 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 83).

18 Vt 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 84).

73. Sellega seoses tundub mulle olevat vajalik korrata, et lepingutingimuse ebaõiglast laadi – ja seega küsimust, kas selline tingimus kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste „olulise tasakaalustamatuse“ direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses – tuleb hinnata asjaomase lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse kõiki asjaolusid, millest teenuseosutaja võis sel hetkel teadlik olla ning mis võisid mõjutada lepingu hilisemat täitmist.¹⁹ Hinnang ei tohi mingil juhul sõltuda lepingu sõlmimise järgselt toimuvatest sündmustest, mis on poolte tahtest sõltumatud, milleks võib näiteks olla valuutakursi muutumine.²⁰

74. Lisaks, isegi kui oleks võimalik sellist seisukohta toetada, *quod non*, et vaidlusaluse laenulepingu täielik tühisus, arvestades sellega kaasnenud valuutariski kadumist, on tarbijale majanduslikus mõttes soodne, tuleb siiski märkida, et see asjaolu üksi ei ole määrav ega õigusta direktiiviga 93/13 tagatud kaitse tõhusa rakendamise ettekäändel laenulepingu täieliku tühisuse tunnustamist.

75. Nagu Euroopa Kohus juba on rõhutanud, on liidu seadusandja eesmärk direktiivi 93/13 osas pooltevahelise tasakaalu loomine, säilitades samas põhimõtteliselt lepingu kui terviku kehtivuse, mitte aga kõigi ebaõiglasi tingimusi sisaldavate lepingute kehtetuks tunnistamine.

76. Mis puutub kriteeriumidesse, mis võimaldavad hinnata, kas leping saab tegelikult kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta, siis tuleb märkida, et nii direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 kui ka majandustegevuse õiguskindlust reguleerivad nõuded räägivad selle sätte tõlgendamisel objektiivse lähenemise kasuks, mistõttu ei saa ühe lepingupoolle olukorda, kes on antud juhul tarbija, käsitada määrava kriteeriumina, mis otsustab lepingu edasise saatuse.

77. Järelikult ei saa direktiivi 93/13 tõlgendada nii, et selle hindamisel, kas leping, milles on üks või mitu ebaõiglast tingimust, saab kehtida ilma nende tingimusteta, võib asja lahendav kohus lepingu kui terviku tühistamisel tugineda pelgalt sellele, et tühistamine võib olla tarbijale soodne.²¹

78. Kuigi direktiiviga 93/13, mis näeb ette üksnes minimaalse ühtlustamise, ei ole vastuolus see, kui liikmesriik näeb liidu õigust järgides ette, et ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud leping, milles on üks või mitu ebaõiglast tingimust, on tervikuna tühine, kui see tagab tarbijale parema kaitse, tuleb siiski märkida, et Ungari 2014. aasta seadused välisvaluutapõhiste laenude kohta ei näe ette vastavate lepingute kehtetuks tunnistamist, vaid nende püsimist kooskõlas Euroopa Kohtu praktikas juurdunud tõlgendusega.

79. Sellega seoses tuleb rõhutada, et siseriikliku kohtu õigus asendada tingimuste sisu peab olema piiratud, arvestades riski kahjustada sellega direktiivi 93/13 artiklis 7 sõnastatud pikaajalist eesmärki, milleks on pärssida ettevõtjate soovi kasutada lepingutes ebaõiglasi tingimusi.²²

80. Samas kui siseriiklik kohus võiks muuta ebaõiglaste tingimuste sisu, võiks selline õigus seda eesmärki kahjustada. Nimelt aitaks niisugune õigus kaasa hoiatava mõju kõrvaldamisele, mida avaldatakse ettevõtjatele pelgalt sellega, et tarbija suhtes ei kohaldata selliseid ebaõiglaseid tingimusi, kuna ettevõtjad üritaksid endiselt kasutada viidatud tingimusi, teades, et isegi kui need tunnistatakse kehtetuks, võib siseriiklik kohus lepingut siiski vajaduse piires täiendada, tagades seega nende ettevõtjate huvid.²³

19 Vt 20. septembri 2017. aasta kohtuotsus Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 58).

20 Vt ettepanek, mille ma esitasin kohtuasjas Andriuc jt (C-186/16, EU:C:2017:313, punktid 85 ja 86).

21 Vt eelkõige 15. märtsi 2012. aasta kohtuotsus Pereničová ja Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144, punktid 31–33).

22 Vt eelkõige 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punktid 79 ja 84). Vt eriti tarbijaga sõlmitud lepingus sisalduva tingimuse ebaõigluse kohtulikust tuvastamisest tuleneva tagasitäitmiskohustuse ajalise kehtivuse piiramise kohta üksnes summadega, mis on sellise tingimuse põhjal alusetult makstud pärast niisuguse otsuse tegemist, 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punktid 63–73).

23 Vt 21. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus Unicaja Banco ja Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, punkt 31).

81. Arvestades kõiki esitatud kaalutlusi, tuleb esimesele eelotsuse küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 tuleb tõlgendada selliselt, et sellega ei ole vastuolus riigisisene õigusnorm, mis tarbijaga sõlmitud lepingu osalise kehtetuse korral ühe selle tingimuse ebaõiglase laadi tõttu näeb reeglina ette lepingu kehtivuse ilma ebaõiglase tingimuseeta. Asja menetlev kohus ei saa tühist tingimust ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingus kõrvaldada pelgalt põhjusel, et lepingu säilitamine oleks väidetavalt vastuolus tarbija majanduslike huvidega.

Teine küsimus

82. Tundub, et teist küsimust tuleb mõista nii, et sellega soovitakse sisuliselt saada teada, kas Ungaris 2014. aastal vastu võetud seadused, millega muudeti seadusandlikult teatud lepingulisi tingimusi, on kooskõlas direktiivi 93/13 sätetega.

83. Sellega seoses piisab, kui eeltoodud kaalutlusi laiendades märkida, et kuivõrd direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1, soovides säilitada õiguskindlust, kaldub toetama tarbijalaenulepingu püsimist, kuivõrd ebaõiglaseks hinnatud tingimuste kõrvale jätmine seda õiguslikult võimaldab, siis vastupidi, miski ei tohiks takistada kohtul tunnistada kehtetuks ebaõiglasi tingimusi, kuid mitte tunnistada kehtetuks vastavat lepingut.

84. Samamoodi ei tohiks miski takistada seda, et seadusandja tunnistab kehtetuks teatud ebaõiglasel tingimused seaduse abil, millega soovitakse tõkestada laialt levinud ebaausat pangandustava, ilma et tunnistaks kehtetuks vastavat lepingut.

85. Käesoleval juhul tundub, et Ungari seadusandja otsustas seadusi DH 1–DH 3 vastu võttes määratlada õiguslik raamistik, et kõrvaldada Ungaris laialdaselt kasutusel olnud välisvaluutapõhistest laenulepingutest ebaõiglasel tingimused, mis olid kaasa toonud hulgaliselt vaidlusi Ungari kohtutes.

86. Selline lähenemine on meede, mida liikmesriigid võivad võtta, et – nagu soovib ka direktiiv 93/13 artikli 7 lõige 1 koostoimes selle põhjendusega 24 – lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad²⁴.

87. Jäeb üle kindlaks teha, ega siseriiklikud õigusnormid ei eira tõhususe põhimõtet, nimelt ega need ei muuda liidu õigusega tarbijatele antud õiguste kasutamist praktikas teostamatuks või üleliia keeruliseks.

88. Sellega seoses tuleb märkida, et seadus DH 1 võeti vastu selleks, et kohtuotsusega nr 2/2014 PJE selgitatud põhimõtted ei omaks siduvat mõju mitte üksnes kohtutele, vaid et neid võiks ka otse kohaldada²⁵. Selles kontekstis, ja nagu tuleneb ka seaduse DH 1 seletuskirja punktist 4²⁶, on seadusandja võtnud arvesse Euroopa Kohtu praktikat, ja nimelt 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) resolutsiooni punkti 3.

24 Vt eelkõige 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsus Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).

25 Vt seletuskirja punkt 1, mille kohaselt on nimelt „[s]eadus [...] üldine ja siduv kõigi suhtes Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) kohaldatud õiguse tõlgendamisel. Seadus ei sätesta uusi materiaalõiguslikke reegleid, ei sõnasta uusi põhimõtteid laenu- ega krediitlepingute kohta, kuid kodifitseerib Kúria antud õiguse tõlgendused. See võimaldab vältida seda, et suur hulk tarbijaid peaks ette võtma pika ja kuluka menetluse, mis ühtlasi koormaks kohtusüsteemi“.

26 Selles punktis märgitakse eelkõige, et „Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) otsuse nr 2/2014 PJE õiguslikke tagajärgi määratledes võeti seaduses arvesse liidu õiguse ja eelkõige direktiivi 93/13 sätteid, mis puudutavad ebaõiglasi tingimusi tarbijalepingutes. Seaduses võeti arvesse Euroopa Kohtu kohtupraktikat direktiivi 93/13 kohaldamisel, ja eelkõige [14. juuni 2012. aasta] kohtuotsuses Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349) ja [30. aprilli 2014. aasta] kohtuotsuses Kásler ja Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282) kinnitatud põhimõtteid. Euroopa Kohtu kohtupraktikat järgides on seaduse eesmärgiks säilitada sõlmitud lepingute kehtivus, tühistades nendes ebaõiglase tingimuse. Selline lähenemine on vastavuses ka ühega tsiviilõiguse üldpõhimõtetest, nimelt *pacta sunt servanda* põhimõttega (lepingute kohustuslik jõud). Seadusega muudetakse olemasolevate lepingute sisu üksnes ulatuses, milles see on vajalik, et need võiks jääda püsima ilma ebaõiglase tingimuseeta. See tooks nimelt kaasa kogu lepingu tühistuse, mis oleks vastuolus ka laenuvõtjate huvidega. Sellel põhjusel, arvestades osalist tühistust, kehtestatakse seadusega dispositiivsed sätted, mis saavad lepingu osaks, asendades ebaõiglasel tingimused“.

89. Seaduse DH 1 sõnastusest tuleneb, et see puudutab üksnes kõigile tarbijal lasuvatele laenulepingujärgsetele maksekohustustele ja laenu väljamaksmisele erinevate vahetuskursside kohaldamise tagajärgi. Seadusesätel on õiguslik tagajärg üksnes seoses selle ebaõiglase tingimusega, nii et sellega ei ole mingil moel võetud tarbijalt võimalust tugineda mõne tingimuse väidetavale ebaõiglasele laadile mõnel muul põhjusel. See kehtib ka juhul, kui tingimus puudutab mõnda tarbijal lasuvat kohustust, ilma et see peaks seonduma erinevate vahetuskursside kohaldamisega, vaid muudel põhjustel, tingimusel, et neile võib tugineda vastavalt direktiivi 93/13 artiklis 3 esitatud määratlusele.

90. Pealegi ei ole asjaolu, et valuutakursi riski määratlevatele tingimustele ebaõiglase laadi kontrolli ei kohaldata, seotud selle seaduse vastuvõtmisega või Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) otsusega, mis tehti ühetaolise tõlgendamise huvides, mis sellele eelnesid. Ebaõiglaste tingimuste kontrolli takistuseks on asjaolu, et sellised tingimused seonduvad lepingu põhiobjektiga, mis ei ole ebaõiglase laadi hindamisega põhimõtteliselt hõlmatud, välja arvatud, kui need ei ole koostatud selgelt ja arusaadavalt²⁷.

91. Mis puudutab seadusi DH 2 ja DH 3, siis need ei seonu valuutakursi riski määratlevatele tingimustega.

92. Seadus DH 2 sisaldab üksikasjalikke tehnilisi eeskirju seoses seadusega DH 1, et teha laenuarvestus läbipaistvaks nii tarbijate kui pankade jaoks. Selle seadusega kehtestatakse üldised tsiviilõiguslikud eeskirjad laenude arvestamiseks; detailsemad reeglid on kehtestatud alama astme aktis, nimelt MNB määruses (Ungari keskpanga määrus).

93. Mis puudutab seadust DH 3, millega lõpeb välisvaluutapõhiste laenudega seotud seadusandlike meetmete nimekiri, siis see kehtestab välisvaluutal põhinevate laenude jäägi ümberarvestamise Ungari forintitesse, kaotades sellega valuutakursi riski, mis hüpoteeklaenudes eraisikutega oli ühepoolset jätetud laenuvõtja kanda. Ümberarvestamisega seotud seadus määratleb Ungari forintitesse ümberarvestamise õiguslik-tehnilised üksikasjad, menetluslikud aspektid, selle tingimused ja Ungari forintitesse ümberarvestamisega seotud tarbijaga sõlmitud laenulepingute muutmise korra.

94. On tõsi, et ümberarvestamist puudutav seadus lähtus otsusest nr 2/2014 PJE, mille kohaselt jäi kehtivas lepingus valuutarisk laenuvõtja kanda, ning et selliseid ebaõiglasi tingimusi ei saa kohtus vaidlustada, välja arvatud kohtupraktika ühtlustamise otsuses välja toodud juhtudel ja tingimustel.

95. Seega, sõltumata sellest asjaolust, püütakse seadusega täiendavalt piirata valuutakursi edaspidist kõikumist ja selle mõju minimiseerida.

96. Teisisõnu, loogika, millel seadus põhineb, on nimelt pakkuda seadusandlikult sekkudes tarbijatele abi laenude tagasimaksmisel, hoolimata sellest, et direktiivi 93/13 artikkel 4 lõige 2 ei võimalda hinnata valuutariskiga seotud tingimuse ebaõiglast laadi, kuivõrd tegemist on lepingu põhiobjekti olulise elemendiga.

97. Kokkuvõttes olen arvamusel, et direktiivi 93/13 sätetega ei ole vastuolus, kui võetakse vastu sellised siseriiklikud sätted nagu põhikohtuasjas, kui need sätted suunavad õiguskindlust ja -selgust silmas pidades Euroopa Kohtu tõlgendustega kooskõlalistele järeldustele.

98. Seega teen ettepaneku vastata teisele küsimusele, et direktiiviga 93/13 ei ole vastuolus see, kui liikmesriik muudab õiguskindluse ja tarbijakaitse eesmärgil seadusandlikult teatud ebaõiglasi tingimusi ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingutes, kui muudatused ei kahjusta selle direktiiviga tagatud kaitse tõhusust.

²⁷ Vt Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) seisukohta eelviidatud küsimuses lk 8 joonealuses märkuses.

Kolmas küsimus

99. Kolmanda küsimusega, mis jaguneb kaheks osaks, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas liidu õigusega on kooskõlas see, kui Kúria (Ungari kõrgeim kohus) võtab seaduse ühetaolise tõlgendamise huvides vastu otsuseid, mis on kohtutele tarbijakaitse valdkonnas kohustuslikud.

100. Jaatava vastuse korral soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas sama järeldus kehtib ka juhul, kui kohtupraktika ühtlustamise kolleegiumi liikmeid ei nimetata läbipaistvalt eelnevalt kindlaks määratud eeskirjade järgi ning kui kolleegiumi menetlus ei ole avalik ja kui hiljem ei ole menetluse asjaolusid, nagu kasutatud eksperdiarvamused ja õigusteaduslikud materjalid, teave üksikute liikmete hääletamise (nõustumine või eriarvamusele jäämine) kohta, enam võimalik kindlaks teha.

101. Minu arvates ja nagu arvab ka Euroopa Komisjon, võib õigustatult kahelda, kas see küsimus on vaidluse lahendamiseks tarvilik.

102. Mulle tundub nimelt, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused, nagu need on väljendatud kolmandas küsimuses, peegeldavad üldisi muresid seoses Ungari kohtusüsteemiga ja eelkõige seoses Ungari niinimetatud ühtlustamismenetlusega ja tagajärgedega, mis võivad sellega seoses kaasa tuua Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) vastuvõetud siduvad otsused²⁸.

103. See aspekt tundub mulle olevat seotud üksnes väga kaudselt eelotsusetaotluse esitanud kohtus toimuva põhikohtuasja menetlusega ja konkreetsete probleemidega seoses tagajärgedega, mida kohtud, kes tuvastavad ebaõiglase tingimuse ettevõtja ja tarbija vahelises lepingus, võivad ja peavad kohaldama.

104. Tuleb rõhutada, et direktiivi 93/13 kohaldamisala ei hõlma neid õiguslikke menetlusi ja instrumente, mida liikmesriigid rakendavad oma kohtusüsteemi korraldamiseks ja riigisisese kohtupraktika ühtsuse tagamiseks.

105. Lisaks ei paista neil muredel olevat seost tõhusa kohtuliku kaitse nõudega, mis eelkõige põhineb ELL artikli 19 lõikel 1, mille kohaselt on liikmesriikidel kohustus näha ette õiguskaitsevahendite ja menetluste süsteem, mis tagab tõhusa kohtuliku kontrolli liidu õigusega hõlmatud valdkondades.²⁹

106. Ka on kaheldav, kas käesoleval juhul on tarvis otsustada Ungari siduvate kohtupraktikat ühtlustavate kohtuotsuste süsteemi üle, kuivõrd ilmnes, et need on seadused DH 1–DH 3, mis võivad olla problemaatilised, arvestades direktiiviga 93/13 tagatud kaitset ebaõiglaste tingimuste vastu.

107. Keeruline on üksnes eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsust lugedes mõista, milline on seos ühelt poolt siduvate kohtupraktikat ühtlustavate kohtuotsuste süsteemi korraldusel ja teiselt poolt liidu pädevusel ja liidu õiguse aluspõhimõtetel, mida selles on mainitud.

108. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimust saab paremini mõista kui soovi saada teada, kas Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) õiguse ühtlustamise raames tehtud siduvad otsused võiks käesoleval juhul sundida tegutsema direktiivi 93/13 eirates ja tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet rikkudes.

109. Käesoleval juhul, selleks et Euroopa Kohus võiks käsitleda selliste menetlustega seotud küsimusi, tuleb näidata, et need takistavad siseriiklikel kohtutel täita oma rolli liidu õiguse kohaldamisel.

28 Olgu täheldatud, et nagu rõhutab eelotsusetaotluse esitanud kohus, nimetati Veneetsia komisjoni raportis ühtlustatud tõlgendamise süsteemi „sekkumiseks“ asja menetleva kohtu töösse. Vt raporti VI.5 peatükk järgmisel veebiaadressil: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282012%29001-e>.

29 Vt näiteks 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punkt 34).

110. Nii võib see olla näiteks siis, kui on kindlaks tehtud, et kohtupidamise korraldus või menetluskord takistab kohaldamast kõiki teatud tingimuste ebaõiglaseks tunnistamise tagajärgi või veel enam, tõkestab asja menetleval kohtul kasutada talle ELTL artikliga 267 antud võimalust esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus³⁰.

111. Samas märgin, et kuigi Kúria (Ungari kõrgeima kohtu) kohtupraktika ühtlustamise raames tehtud otsused on Ungari kohtutele siduvad, ei takista need kuidagi analüüsima lepingute vastavust liidu õigusele ega, vastavalt asjaoludele, võtmast vastu selle õigusega kooskõlas olevaid otsuseid, välistades õiguse ühtlustamise otsuste kohaldumise liidu õiguse esimuslikkuse põhimõtte alusel.

112. Nagu kinnitab ka käesolev menetlus, ei takista miski kohut esitamast Euroopa Kohtule eelotsusetaotlust ELTL artikli 267 alusel, et taotleda liidu õiguse kohaldatavate sätete tõlgendamist. Kui Euroopa Kohus jõuab õiguse ühtlustamise otsusega võrreldes vastupidisele järeldusele, on võimalik esitada apellatsioonkaebus, et kindlustada tulevikus liidus õiguse ühetaoline kohaldamine.

113. See järeldus on minu arvates kooskõlas Euroopa Kohtu 7. augusti 2018. aasta kohtuotsuses Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:643)³¹ hiljuti seondult Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus) kohtupraktikaga esitatud selgitustega. Selle kohtuotsusega kinnitas Euroopa Kohus, et ei saa välistada, et täites oma rolli õiguse tõlgendamise ühtlustamisel ning pidades silmas soovitud õiguskindlust, võivad liikmesriikide kõrgeimad kohtuinstantsid, nagu Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus), direktiivi 93/13 silmas pidades välja töötada teatud kriteeriumid, mille alusel alamate astmete kohtud peavad hindama lepinguliste tingimuste ebaõiglast laadi.

114. Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes teen ettepaneku vastata kolmandale küsimusele, et pädevusega, mis liidule on antud tarbijakaitse kõrge taseme tagamiseks, nagu ka õigusega tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele ei ole vastuolus põhikohtuasjas kohaldatavad õiguse ühetaolise tõlgendamise huvides vastu võetud kohtupraktika ühtlustamise kohtuotsused.

Ettepanek

115. Eeltoodud kaalutlustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Budai Központi Kerületi Bírósági (Buda esimese astme kohus, Ungari) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes tuleb tõlgendada selliselt, et sellega ei ole vastuolus riigisisene õigusnorm, mis tarbijaga sõlmitud lepingu osalise kehtetuse korral ühe selle tingimuse ebaõiglase laadi tõttu näeb reeglina ette lepingu kehtivuse ilma ebaõiglase tingimusest. Asja menetlev kohus ei saa tühist tingimust ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingus kõrvaldada pelgalt põhjusel, et lepingu säilitamine oleks väidetavalt vastuolus tarbija majanduslike huvidega.
2. Direktiiviga 93/13 ei ole vastuolus see, kui liikmesriik muudab õiguskindluse ja tarbijakaitse eesmärgil seadusandlikult teatud ebaõiglasi tingimusi ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud lepingutes, kui muudatused ei kahjusta selle direktiiviga tagatud kaitset.
3. Pädevusega, mis Euroopa Liidule on antud tarbijakaitse kõrge taseme tagamiseks, nagu ka õigusega tõhusale kohtulikule kaitsele ja õiglasele menetlusele ei ole vastuolus põhikohtuasjas kohaldatavad õiguse ühetaolise tõlgendamise huvides vastu võetud kohtupraktika ühtlustamise kohtuotsused.

³⁰ Vt eelkõige 5. oktoobri 2010. aasta kohtuotsus Elchinov (C-173/09, EU:C:2010:581, punktid 24–32) ja 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus PFE (C-689/13, EU:C:2016:199, punktid 34 ja 38–41).

³¹ Vt samuti minu ettepanekut seotud kohtuasjades Banco Santander ja Escobedo Cortés (C-96/16 ja C-94/17, EU:C:2018:216).